

במיני מתיקה שנו – המשנה בערלה עוסקת בשלשה תבלינים
שטעמם מתוק, והטעם שמצטרפים זה לזה, הואיל וראויין תבלינים
אלו למתק את הקדירה לכן נחשבים כולם למין אחד והם מצטרפים
לאסור את הקדירה. מדייקת הגמרא: מַעְמָא – הטעם שמצטרפים,
משום דחוו למתק את הקדירה, הָא לֹא הָכִי – משמע שאם אינם
באים למתק, לֹא מצטרפים, ומדוע נאמר במשנתנו שכל התבלינים
מצטרפים לשיעור הוצאה, ולכאורה אף אלו שאינם ממתקים את
הקדירה. מתרצת הגמרא: הָכִי חֲוֵי לְמַתֵּק – גם משנתנו עוסקת
רק במיני תבלין שממתקים את התבשיל.

הגמרא דנה בשיעורי הוצאה של סממנים שמכינים מהם צבעים.
שנינו במשנה: המוציא לרשות הרבים קליפי אגוזין וקליפי רמונים
סמים ופוחא, שיעורם פרי לצבוע בגד קטן. הגמרא מקשה סתירה:
ורמיניה – ויש להקשות ממה שאמרו בברייתא, המוציא סמנים
שרויין במים ומוכנים לצביעה, שיעורם פרי לצבוע פהן צמר
לדוגמא – להראות ללוקחים אם הצבע ראוי להם, וכמות הצמר
לדוגמא מספיקה לאיירא – כדי לסתום את קנה האריגה שבו נתונה
פקעת הערב. מתרצת הגמרא: (הָא אִיתְמַר עֲלֶיהָ) אִמַר רב נחמן
אמר רבה בר אבונה, משנתנו עוסקת בסממנים שאינם שרויים ואינם
מוכנים לצביעה, ולכן השיעור אינו כדי לצבוע דוגמא לאירא, לפי
שאין אדם מוכן לשרות סממנים לצבוע פהן דוגמא לאירא, אלא
כדי לצבוע בגד קטן, אבל הברייתא עוסקת בסממנים שרויים ומוכנים
ולכן שיעורם לצבוע דוגמא לאירא.

הגמרא עומדת על טיבם של חומרי הניקוי שנזכרו במשנה. שנינו
במשנה: המוציא מי רגלים, נתר ובורית קמוליא ואשלג, שיעורם כדי
לכבס בגד קטן. מבארת הגמרא: מי רגלים, תנא בברייתא, מי רגלים
חייב על הוצאתם רק עד פהן ארבעים יום, לאחר זמן זה הם אינם
מועילים ולא חייבים על הוצאתם.

נתר, תנא בברייתא, נתר אלכסנדרית – שהובא מאלכסנדריה, ולא
נתר שהובא ממקום ששמו אנפסורין.
בורית, אִמַר רב יהודה, זה חול. מקשה הגמרא: והתניא, תבורית
והחול, ומשמע שחול אינו בורית. מתרצת הגמרא: אִלָּא מֵאֵי בורית,
בבוריתא גפרית.

מקשה הגמרא: מיתבי, הוסיפו בברייתא (תוספתא שביעית פ"ה ה"ד)
עליהן – על מיני צמחים שעושים מהם צבעים, השנויים במשנה
(שביעית פ"ז מ"א) שיש להם קדושת שביעית, גם את מיני הכביסה
האלה, החלביצין והעלעין – (לענה) והבורית והאהל – (שורש של
עשב הנקרא אהל). ואי סלקא דעתך – ואם היה עולה בדעתך
שבורית היא בבוריתא – גפרית, בבוריתא מי איתא – וכי יש לגפרית
קדושה בשביעית, (והתנן) [והתניא], זה הכלל כל צמח שיש לו
עיקר – שורש באדמה שממנו הוא יונק, יש לו קדושת שביעית,
ועינין לו עיקר – שורש באדמה, אין לו קדושת שביעית, והלא
גפרית היא חומר שמוציאים מאדמה ואין לה שורש בארץ.
מתרצת הגמרא: אִלָּא מֵאֵי בורית, אִתְמַר. מקשה הגמרא: והתניא
והבורית והאהל, משמע שהם שני דברים שונים. מתרצת הגמרא:
(אִלָּא) תרי גוויי אהל – ישנם שני מיני אהל.

קמוליא, אִמַר רב יהודה זה צמח הנקרא שלוף דין.
אשלג, אִמַר שמואל, שאילתינהו לכל נחותי ימא – שאלתי את כל
יורדי הים ואמרו לי, שונאנה שמים, ומשתכח בנזקא דמרגליתא
– ומצוי בנזק במרגליות ששולים מהים, ומפקין ליה ברימא
דפרולא – ומוציאים אותו מהמרגליות על ידי מסמר ארוך של ברזל.

משנה

משנתנו דנה בשיעורי הוצאה של חפצים שונים: המוציא פלפלת
– (מין צמח), שיעורה בכל שהוא, וכן עטרין – (חומר המשמש
להבערה) שיעורו בכל שהוא. מיני בשמים שמפיצים ריח טוב, ומיני
מתכות, שיעורם בכל שהן. המוציא מאכני המזבח ומעפר המזבח,
וכן המוציא מקק ספרים – רקבון הספרים הבא מאכילת תולעים,
ומקק מטפחותיהם – רקבון הבגדים שהספרים הולבשו בהם,
שיעורם בכל שהוא לפי שמצניעין אותן לגנון מפני קדושתם, ואף
כל שהוא יש לו חשיבות. רבי יהודה מוסיף ואומר, אף המוציא

משמשי עבודה וזה שיעורם בכל שהוא, שנאמר (דברים יג יח) וְלֹא
יִדְבֶּק בְּיָדְךָ מֵאוֹמֶה מִן הַחֶרֶס, ותיבת 'מאומה' משמעותה 'כל
שהוא', הרי שהתורה החשיבה [לשלילה] אפילו כל שהוא מהעבודה
זרה.

גמרא

במשנה נזכרו כמה שיעורי הוצאה בכל שהוא, הגמרא מבארת למה
הם ראויים. שנינו במשנה: המוציא פלפלת שיעורה בכל שהוא.
מבארת הגמרא: לִמֵּאֵי חוּיָא – למה ראוייה כמות כל שהיא של
פלפלת. מתרצת הגמרא: לְרִית הָפָה – להסיר ריח רע בפה על ידי
הנחת פלפלת בו.

שנינו במשנה: המוציא עיטרין שיעורו בכל שהוא. מבארת הגמרא:
לִמֵּאֵי חוּיָא – למה ראוייה כמות כל שהוא של עיטרין. מתרצת
הגמרא: לְצִלְהָתָא – לכאב חצי הראש, שעל ידי ריח כל שהוא
מהעיטרין נחלש הכאב.

שנינו במשנה: המוציא מיני בשמים שיעורם בכל שהן. תנו רבנן,
המוציא צמח שמפיץ ריח רע, שיעורו בכל שהוא. המוציא שמן
טוב, שיעורו בכל שהוא. אינן, שיעורו בכל שהוא, וכתולת
הנורד – ורד צעיר, שיעורו בעלה אחת.

שנינו במשנה: המוציא מיני מתכות שיעורם בכל שהן. מבארת
הגמרא: לִמֵּאֵי חוּיָא – למה ראויים הם לשמש בכל שהוא. תנא, רבי
שמעון בן אלעזר אומר, שכן ראוי לעשות ממנה דרך קטן.

הגמרא דנה במקדש מתכות לבדק הבית ולא פירש כמה: תנו רבנן,
האומר הרי עלי פרוג לבדק הבית ולא פירש כמה, אחרים אומרים,
לא יפחות מאמה על אמה. מבארת הגמרא: לִמֵּאֵי חוּיָא – למה ראוי
לשמש ברזל בגודל אמה על אמה בבית המקדש. אִמַר רב יוסף,
לכלייה עורב – מגרש העורבים. ואיכא דאמרי – ויש שאמרו
ברייתא זו בלשון אחרת, אחרים אומרים, לא יפחות מכלייה עורב.
וכמה שיעורו, אִמַר רב יוסף, אמה על אמה.

בהמשך הברייתא נאמר: האומר הרי עלי נחשת ולא פירש כמה, לא
יפחות ממעה בכף – לא יביא נחושת השווה פחות ממעה כסף. תנא,
רבי אליעזר אומר, לא יפחות מצניצור קטנה – (מזלג קטן) של
נחשת שנוהגים לטוות בו חוטי זהב. מבארת הגמרא: לִמֵּאֵי חוּיָא –
למה ראוי לשמש מזלג כזה בבית המקדש. אִמַר אבאי, שמתטבין בה
את הפתילות – מסירים בו את ראש הפתילה השרוף, ומקנחין
הנרות מהאפר שבתוכם.

הגמרא דנה בענין מקק ספרים ומטפחות שנזכרו במשנה. שנינו
במשנה: מקק – רקבון של ספרים ומקק – ורקבון של המטפחות
שמכסים בהם את הספרים, שיעורם בכל שהוא. הגמרא מציינת את
שמות התולעים שגורמים לרקב: אִמַר רבי יהודה, התולעת 'מקק'
גורמת לרקב דסיפרי – של הספרים. התולעת 'תקב' גורמת לרקב
דשראי – של בדי משי. ו'אלא' היא התולעת שגורמת לרקב דעניבי
– של הענבים. ו'פה' היא התולעת הגורמת לרקב דתאני – של
התאנים. ו'הח' דרימוני – של הרימונים. וכולהו סכנתא – וכל
התולעים האלו סכנה לאוכלם.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: ההוא תלמידא דהנה יתיב קמיה
דרבי יוחנן – שהיה יושב לפני רבי יוחנן, הנה קאכיל תאני – היה
אוכל תאנים, אִמַר ליה התלמיד לרבי יוחנן, רבי, קוצין יש בתאנים,
והתלמיד לא ידע שתולעת התאנים 'פה' מנקרת בגרונו. אִמַר ליה
רבי יוחנן, קטליה פה לדין – התולעת 'פה' הרגה אותו.

משנה

משנתנו ממשיכה לדון בשיעורי הוצאה שונים: המוציא לרשות
הרבים קופת הרובלין – קופה קטנה של מוכרי בשמים לנשים,
בתוכה מונחים צורות של בשמים מסוגים שונים, אף על פי שיש
בה צורות ממיני הרבה של בשמים, אינו חייב חטאת על כל צדור
וצדור אלא חייב רק תפאת אחת על הוצאת הקופה. המוציא
לרשות הרבים זרעוני גינה פחות מכגונרת, חייב חטאת, ורבי
יהודה בן בתירה אומר, אפילו לא הוציא אלא חמשה זרעוני גינה
חייב.

שבת דף צ עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קלג

המוציא זרע קישואין, שיעורו בשנים – שני גרגרים. זרע דילועין, שיעורו בשנים. זרע פול המצרי, שיעורו בשנים. חגב חי מהור, שיעורו בכל שנה. חגב מת, שיעורו בגרונות. צפורת פרמים בין חיה בין מתה, שיעורה בכל שנה, לפי שמצניעין אותה לרפואה. רבי יהודה אומר, אף המוציא חגב חי טמא, שיעורו בכל שנה, לפי שמצניעין אותו לקמן לשחוק בו.

גמרא

הגמרא דנה בשיעורי הוצאה של זרעים. במשנה הובאו שיעורי הוצאה של זרעים למיניהם והשיעור הקטן ביותר הוא שני גרגרים. מקשה הגמרא: ורמינהי – ואקשה סתירה ממה ששינוי לעיל (פ), המוציא גבל וחול הדק, שיעורו כדי לזבל קלח של פרוב, דברי רבי עקיבא. והכמים אומרים, כדי לזבל כרישא – מין כרתי שראשו שמו, שהוא שיעור קטן מזה של רבי עקיבא. ומכל מקום מוכח שגם זרע הבא מגרגיר אחד הוא חשוב ומדוע הצריכה משנתנו שני גרגרים.

מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, הא – המשנה לעיל עוסקת באופן היריע – שהכרו בו הכרישא כבר זרעים, ולכן כל זרע הוא חשוב, שאדם טורח לזבל אף זרע אחד שכבר נזרע, אולם הא – משנתנו עוסקת באופן הלא זרע – שעדיין לא זרעו את הזרעונים, ולכן שיעורם גדול יותר, לפי שאין אדם טורח להוציא ניקא אחת – גרעין אחד ליריעה.

שינוי במשנה: המוציא זרע קישואין, שיעורם בשני גרגרים. הגמרא מביאה ברייתא שדנה בשיעורי הוצאה בדברים נוספים: תנו רבנן, המוציא גרעינין של תמרים, אם הוציאן לניסיעה, שיעורן בשתיים – שני גרעינים, ואם הוציאן לאכילה, שיעורן במלא פי חור, וכמה הוא השיעור של מלא פי חור, גרעינה אחת. ואם הוציאם להפיק בהם, שיעורם כדי לבלשל בגרונות מביצה קלה, דהיינו ביצת תרנגולת. ואם הוציאן להשפון – כדי שישמשו סימן לזכור מספר כל שהוא, שיעורן בשתיים, ואחרים אומרים, שיעורם בהמש גרעינים. הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: תנו רבנן, המוציא שני נימין – שערות – מונב הסוס ומונב הפרה, חייב, לפי שמצניעין אותן לנישפון – לרשת ללכידת עופות. המוציא מקשה – שערות קשותן של חור שגדלים על שדרתו, שיעורן בשערה אחת. המוציא צורי דקל – ענפים קלופים של דקל שעושים מהם סלים, שיעורם שתיים – שני ענפים, כיון שעושים מהם שתי בתי נירין, כלומר אריגת שתי שורות, והצורי דקל – כמין חוטים עבים הגדלים סביב הדקל, שיעורם באחת – בחוט אחד.

הגמרא מבארת מה טיבה של צפורת כרמים. שינוי במשנה: המוציא ציפורת פרמים בין חיה בין מתה, שיעורה בכל שנה. מבארת הגמרא: מאי ציפורת פרמים, אומר רב, שמה פליא ביארי. אמר אבין, ומשתבח בדיקלא דחר נבארא – והיא מצויה בדקל צעיר שלא נכרך סביבו אלא חוט אחד, ועבדי לה – ועושים ממנה מאכל להוכמא – כדי לפתוח את הלב לדברי חכמה. ואופן אכילתה הוא כך, אכיל ליה לפלגא דימיניה – אוכל את חציו הימני, ופלגא דשמאליה רמי לה בגובתא דנחשא – וחציו השמאלי מניח בקבה מנחושת, וחתים לה בשיתין גושפנקי – וסותם את הקנה בסתימות רבות כגון זפת, שעוה ואדמה, ותלי לה באיברא דשמאלא – ותולה את הקנה על זרועו השמאלית, וסימניך – והסימן על איזה זרוע לתלותו, הוא הפסוק (קהלת יא) לב תכס לימיני ולב כסיל לשמאלי, והיינו הכסיל שצריך לפתוח לו את הלב, יתלה הקנה לשמאלו. והכים כמה דבני – כאשר יעשה זאת יחכים כמה שירצה ונקמר כמה דבני – וילמד כמה שירצה, ואכיל ליה לאידך פלגא – ואחר שיחכים יאכל את חציו השמאלי שהיה מונח בקבה, דאי לא מציקר תלמודו – שאם לא יאכל אותו וישבח את כל החכמה שלמד על ידו.

הגמרא דנה בענין שיעור הוצאה בחוב. שינוי במשנה: רבי יהודה אומר אף המוציא בו' חגב חי טמא שיעורו בכל שנה לפי שמצניעים אותו לקטן לשחוק בו. מבארת הגמרא: ותנא קמא שאמר

שדווקא חגב טהור שיעורו בכל שנה, קבר לא – חגב טמא אין מצניעים אותו לקטן לשחוק בו ולכן אין שיעורו בכל שנה. ומאי מצמא – מה הטעם שאין נותנים אותו לקטן לשחוק בו, משום שחוששים דילמא אכיל ליה – שמא יאכלנו בעודו חי. מקשה הגמרא: אי חבי – אם יש חשש שיאכלנו בעודו חי, מהור נמי – הרי גם בחגב טהור יש לחשש שיאכלנו בעודו חי. ואף שאין חגב טעון שחיטה ואין באכילתו בעודו חי איסור אבר מן החי, מכל מקום יעבור על איסור בל תשקצו, דהא רב כהנא הנה קאים קמיה דרב – שהרי רב כהנא היה עומד ולומד לפני רב, ונהיה קמעבר שושיבא – מין חגב טהור אפומיה – ליד פיו, אמר ליה רב לרב כהנא, שקליה – קחנו משם, דלא לימרו מיכל קאכיל ליה – שלא יאמרו אבל זה חגב חי, וקעבר משום כל תשקצו את נפשותיכם' (ירקא יא מג). מתרצת הגמרא: אלא הטעם שאין נותנים חגב טמא לקטן, הוא משום שחוששים דילמא מיית ואכיל ליה. ורבי יהודה, המתיר ליתן חגב חי טמא לקטן, ומחייב משום כך את המוציא בשבת, אינו חושש שימות ויאכלנו הקטן, משום שאי מיית – אם ימות החגב, הקמן מיספד ספיד ליה – יבכה עליו אבל לא יאכלנו.

הדרן עלך אמר רבי עקיבא

פרק עשירי – המצניע

בפרק זה יתבאר שיש אופן שמתחייב בהוצאה אף בפחות משיעורה, ומתוך כך מבאר ענינים אחרים במלאכת ההוצאה.

משנה

המשנה מביאה אופן שהמוציא מתחייב בכל שהוא ואינו צריך להוציא הדבר בשיעורו הקבוע להתחייב: המצניע דבר לזרע – לזרוע, וכן אם הצניע לזונמא – להראות לאחרים שיש לו למכור ממינים אלו, וכן המצניע לצורך רפואה, והוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים בשבת, חייב חטאת על מלאכת ההוצאה בשיעור כל שהוא, אף שאינו כשיעור ששאר בני אדם מתחייבים עליו, כיון שהצניעו וגילה דעתו שהוא חשוב בעיניו. וכל אדם אחר אין חייב עליו – על הוצאת דבר אף שהצניעו אדם אחר לאחר מן הדברים האמורים, אלא אם היה בו פשיעורו, שהרי לא החשיבו בפחות מכך. המשנה מבארת אופן שגם המצניע חייב על הוצאת הדבר שהצניע רק כשיעורו: אמנם, אם לאחר שהוציאו לזריעה חזר בו המצניע, ונמלך שלא להשתמש בדבר המוצנע כמחשבתו הקודמת, והצניעו מרשות הרבים לרשות היחיד, אינו חייב על הכנסה זו, וכן אם יחזור ויוציאו, אלא אם היה בו פשיעורו, שכיון שחזר בו ביטל את מחשבתו הראשונה, וחזר דינו להיות כשאר בני אדם שלא הצניעוהו מעולם.

גמרא

הגמרא מקשה על לשון הדין הראשון במשנה: למה ליה למיתני – מדוע הוצרך התנא לשנות 'המצניע' לזרע ולדוגמא ולרפואה והוציאו חייב בכל שהוא. ליתני – שישנה, 'המוציא' לזרע ולדוגמא ולרפואה חייב בכל שהוא, אף אם לא הצניעם קודם לשם כך, כיון שלכך היתה מחשבתו בהוצאתם. אביי מבאר את כוונת המשנה: אמר אבין, ודאי אם החשיב את הדבר והוציאו חייב אף בכל שהוא ואף אם לא הצניעו קודם, והכא במאי עסקינן – וכאן במשנה, שחייבה את המוציא כל שהוא רק אם הצניעו מקודם, במה מדובר, בגון שהצניעו מתחילה לצורך דברים אלו, ושכח לאחר מכן לצורך מה הצניעו, והשתא – ועתה כשמוציאו אינו חושב עליו לצורך זרע, דוגמא או רפואה, אלא קא מפיק ליה סתמא – מוציאו בסתם, כגון לטלטלו מבית לבית, שלא ניתן לחייבו מצד מחשבת ההוצאה, אלא מפני שהחשיבו מקודם בהצנעתו,